

ПОВОДОМ ДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ ОСЛОБОЂЕЊА УЖИЦА

Прије десет година почела се у овом граду кројити нова судбина народа наше земље. А зашто смо ми одабрали баш Ужице као центар за руковођење нашим војним операцијама, као центар револуционарног развика, као центар и колијевку стварања народне власти? Наша земља је у оно вријеме била окупирана и стењала је под петом фашистачких окупатора, Њемачке, Италије, Бугарске и Мађарске. Сви главни већи градови били су чврсто држани великим снагама окупаторских сила. Комунистичка партија Југославије, која је већ од првих дана окупације спремала контраудар, то јест ријешила да диже народ на устанак против окупатора, одредила је баш западну Србију као главно тежиште свога дјеловања. Године 1941. Централни комитет донио је своја прва рјешења и судбоносне одлуке у граду Београду. Из Београда смо ми почели стварати прве партизанске одреде и руководити њима, али из Београда, према тадашњим условима, није било могућно успјешно руководити и стварати веће војне формације, већ партизанске одреде. Зато смо ми ријешили да изиђемо ван, на терец, у непосредну средину народа, да заједно с њим, раме уз раме, дијелимо сва зла и све патње. Не треба да вам објашњавам како се развила наша ослободилачка борба, али баш у то вријеме био је ту устанак и покрет у пуном замаху. Већ у септембру 1941. године Ваљево је било опкољено, наши одреди нападали су Шабац, био је ослобођен Крупањ, партизански одреди контролисали су територију од Дрине до Краљева; постојала је, дакле, једна огромна територија, једна друга линија фронта, која, додуше, није била компактна, али коју су држале наше јединице и којом окупатор не би могао без великих жртава да прође. Кад је био ослобођен Крупањ и кад је у Столицама донијет читав низ важних одлука Врховног штаба и Централног комитета, ми смо ријешили да, чим Ужице буде ослобођено, пренесемо сједиште Врховног штаба у Ужице. Ужице је, дакле, тога дана постало центар и жариште револуционарног устаничког покрета не само за Србију него за читаву нашу земљу.

Хисторија Ужица, прошлост тога града, народ Ужица и ових крајева давали су нам довољно гаранција и ми нисмо случајно изабрали тај град, нисмо случајно изабрали тај крај, него смо то

учинили зато што смо били дубоко увјерени да смо дошли у револуционарну средину, у којој народ чврсто стоји на бранику своје независности и своје слободе. Ми смо овдје, у Ужицу, за нешто преко два мјесеца, доживјели много и много тешких али и славних дана. Ужице, као што сам већ рекао, постало је центар руковођења нашом ослободилачком борбом. Али не само то. Ужице је био једини град у Југославији, а дубоко сам увјерен и у читавој Европи, гдје се за вријеме Хитлеровог зенита стварало оружје, гдје је постојала и радила фабрика оружја; Ужице је у то вријеме мрака у Европи било једини град гдје су партизански одреди, организовани у војне формације, дијелили мегдан с највећим освајачем кога памти историја. Један мали народ Југославије, народ Србије, нашао је тада сам себе, нашао је смјелости, да вјеран традицијама своје прошлости, поново докаже да је он достојан и способан да брани и одбрани ово парче земље, гдје су вјековима проливали крв њешви праједови, дједови и синови ове земље.

Када се налазим овдје данас, у вашој средини и када гледам ова брда и ова села, поново ми искрсавају многе успомене из оних дана. Сјећам се када сам онда са неколико другова, по цијену живота — а ја мислим да данас у то нико не сумња, — пошао на Равну гору код Драже Михаиловића, да нађемо неки заједнички језик, неки начин да се заједнички боримо против заједничког непријатеља. Ми смо тада ишли у вучји брлог, али смо и поред животне опасности настојали свим силама да докажемо нужност борбе против окупатора, умјесто чекања да нам други донесе слободу. Ми нисмо тада успјели у свом настојању. Шта се каоније догоди-вама је већ познато. Зашто ми тада нисмо успјели у својим настојањима? Нисмо зато што су они већ у оно вријеме поставили читаву ствар на класну основу, то јест тако да они не могу сарађивати са комунистима, да не могу сарађивати са напредним елементима, да не могу ни са ким дијелити власт и чврсто су стајали на томе да опет мора да дође оно старо што је било, да се то мора вратити и остати.

Ми смо, БИИИ друкчијег мишљења. Ми смо сматрали да је срамна капитулација Југославије, до које је дошло само заслугом бивших властодржаца и читавог бирократског државног апарата, доказала да Југославија, ако хоће да живи, да цвијета и да напредује, не може да се ослони на старе појмове и старе снаге, већ да се мора ослонити на младу генерацију, да мора гледати даљу будућност, у љепшу будућност, да мора гледати на промјене које би поново препородиле нашу земљу. Ми смо се ослонили на нашу омладину, на наше најнапредније људе, на радничку класу, на родољубиво сељаштво и народну интелигенцију, која је баш овдје, у Ужицу, чинила срж наших партизанских јединица. Ми **СМО** сматрали да цвијет наших народа, наша омладина, не смије гинути за старо, за то да се старо врати. Сматрали смо да ако наша омладина већ гине, она мора гинути не за старо него за нешта боље, за нешто свијетлије него што је било у прошлости.

Наша омладина је правилно схватила линију наше Партије, правилно је схватила своју дужност и листом је била уз нас. Ви се сјећате, оних првих борби са четницима на Лешници, када су наше партизанске јединице водиле борбу за живот и смрт од Лознице па преко Ваљева и бившег Краљева, данас Ранковићева, сјећате се оних дана када Ужице такође није имало оружане снаге, када је овдје био само највиши руководећи кадар cjелокупног нашег покрета, Ви се сјећате да су баш тада, док смо ми са четницима још водили разговоре и када нам није било ни на крај намети да они могу извршити такво издајство, да су баш у том моменту они напали са жељом да освоје Ужице. Али шта се догодило? Око 800 четника било је разбијено од 200 радника и омладинаца из Ужица. То је био израз оног новог духа, новог морала, који је од првог дана почео да побјеђује. Шта је то нама доказало? То је доказало да ми са таквим члановима Партије, са таквим моралом, са таквим духом, са таквом омладином и тако напредним људима, рјешеним да по цијену живота спасавају судбину своје земље, можемо бити увјерени у своју побједу. Ми смо са том вјером ишли даље у борбу и та нас је вјера пратила током читаве наше величанствене и напорне оружане борбе, која се водила широм наше земље.

Ја сам малоприје рекао да је Ужице тада било револуционарни центар cjелокупног нашег покрета. То је тачно, од оног момента када је нама био потпуно јасан став и бивших четничких главешина и лондонске избјегличке владе, ми смо видјели да другог излаза нема него да прихватимо ту борбу. Она нам је била гешка из више разлога; ми смо знали шта значи раздор у редовима једног народа, у редовима једног малог народа, који има тако циновске задатке пред собом. Али ми смо уједно знали и то да би нас колебање час овамо час онамо и стално стварање разних несигурних споразума упропастило заједно са читавом земљом; ријешили смо да прихватимо то издајничко изазивање, и пошли смо у борбу. Ужице је баш тај град гдје је почела прва жестока оружана борба против "класног непријатеља ове земље, против оног старог што је прије било. Нама је то дало повода да се дефинитивно одвојимо од оног што није хтјело борбу, него је хтјело да само разним махинацијама постигне своје противнародне циљеве. Ми смо то одвојили, пустили смо их нека, раде шта они хоће, а ми смо пошли својим путем, И док смо ми водили борбе са великим и надмоћним њемачким онагма око Ваљева, на Букову и око Краљева, они су овдје продужили своје. Сви наши споразуми са Њима пропали су као да их нисмо ни створили. И, разумије се, дошло је вријеме када је надмоћност Нијемаца, Љотићеве и Недићеве војске, уз свестрану подршку Дражених четника, била таква да се ми, још недовољно наоружани и бројчано још недовољно јаки, нисмо могли супроставити cjелокупној тој сили. Ми, дакле, нисмо могли издржати против свих тах заједничких непријатеља и морали смо се повући из Ужица,

Када смо се пбвлачили из Ужица, одвојили смо се тешка срца од овог града. Ми смо дубоко вјеровали да ћемо се једног дана вратити, али нас је у исто вријеме мучила мисао и стрепња шта ће бити са народом овог краја, са грађанима овог града. Ја знам све патње које је народ овог краја поднио и под четницима и под Нијемцима, али и то је прошло. И ми смо, ево, данас овдје у срећној ослобођеној земљи, у граду који је дао сјајан биљег у нашој ослободилачкој борби. Овдје у Ужицу почели су се стварати и први коријени народне власти, овдје су се одржавали састанци и формирали народни одбори. Овај град Ужице, колијевка је наше нове, социјалистичке народне власти — и тиме град Ужице, народ западне Србије и народ читаве Србије може да се поноси. И не само народ Србије него и сви народи Југославије поносни су на овај град који је у то вријеме дао драгоцене жртве за слободу читаве наше земље.

(Из говора, који је Јосип Броз Тито одржао у Ужицу, 24. септембра 1951. године поводом десетогодишњице ослобођења Ужица).